

DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(7\).2023.86-97](https://doi.org/10.35387/ucj.1(7).2023.86-97)

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ РАДНИКА З ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Алла Шевенко

E-mail: shevenkoalla@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6936-0579>

Анотація. У статті представлено аналіз пропозицій на ринку профорієнтаційних послуг для старшокласників, зокрема профорієнтаційна робота, яку проводять практичний психолог та соціальний педагог школи, контент сучасних профорієнтаційних платформ, послуги Державної служби зайнятості України, ініціатива впровадження радників з професійної орієнтації для закладів загальної середньої освіти. Автор аналізує проблеми недостатньої підготовки педагогічних працівників у сфері професійної орієнтації учнів в системі загальної середньої освіти. акцентовано увагу на важливості налагодження ефектвної системи профорієнтаційної роботи з урахуванням сучасних викликів та потреб ринку праці. Проаналізовано стан підготовки педагогічних працівників у сфері професійної орієнтації учнів та ідентифіковано основні проблеми, що ускладнюють процес. Зокрема, досліджено відсутність стандартизованої підготовки радників у цій галузі, недостатність актуальних знань про ринок праці та професії майбутнього, а також недоцільність деяких методик профорієнтаційної роботи, які не враховують індивідуальні потреби та здібності учнів. Запропоновано шляхи вирішення цих проблем, зокрема, впровадження стандартів професійної підготовки для радників з професійної орієнтації, активне використання інтерактивних методів навчання та інформаційно-комунікаційних технологій у профорієнтаційній діяльності, а також залучення практикуючих фахівців для надання учням реальної інформації про професії. Дослідження засвідчує, що ефективна професійна орієнтація може позитивно впливати на майбутню кар'єру учнів, допомагаючи їм зробити обґрунтований вибір щодо своєї професійної траєкторії. Актуальність дослідження полягає в тому, що в умовах змін на ринку праці, де виникають нові професії та вимоги до фахівців, необхідна компетентна підготовка радників з професійної орієнтації, яка відповідає потребам молоді. Запропоновані у статті рекомендації можуть бути використані для удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів та поліпшення професійної орієнтації учнів у закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: ринок профорієнтаційних послуг, спеціаліст з професійної орієнтації, профорієнтаційні платформи, неперервна профорієнтація, радник з профорієнтації, кар'єрний радник, професійне самовизначення старшокласників.

PROBLEMS ON COUNSELOR PROFESSIONAL TRAINING FOR GENERAL SECONDARY EDUCATION SCHOOLS

Alla Shevenko

E-mail: shevenkoalla@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6936-0579>

Abstract. The article presents an analysis of offers on the labor market of career guidance services for high school pupils, in particular, career guidance work conducted by a practical psychologist and a school social pedagogue, the content of modern career guidance platforms, the services of the State Employment Service of Ukraine, the initiative to introduce career guidance counselors for general secondary education institutions. The author analyzes the problems of insufficient

training of pedagogical workers in the field of professional orientation of pupils in the general secondary education system. Emphasis is placed on the importance of establishing an effective career guidance system taking into account modern challenges and needs of the labor market. The state of pedagogical workers training in the field of professional orientation of pupils was analyzed and the main problems complicating the process were identified. In particular, the lack of standardized counselors training in this field, the lack of up-to-date knowledge about the labor market and future professions, as well as the impracticality of some methods of career guidance that do not take into account the individual needs and abilities of pupils, were investigated. Ways to solve these problems are proposed, in particular, the introduction of professional training standards for career guidance counselors, the active use of interactive learning methods and ICT technologies in career guidance activities, as well as the involvement of practicing specialists to provide pupils with real information about professions. The study confirms that effective professional orientation can positively influence the future career of pupils, helping them make informed choices about their professional trajectory. The relevance of the study lies in the fact that in the conditions of changes in the labor market, where new professions and requirements for specialists arise, competent training of counselors in professional orientation that meets the needs of young people is necessary. The recommendations proposed in the article can be used to improve the system of teaching staff training and improve the professional orientation of pupils in general secondary education schools.

Keywords: market of career guidance services, career guidance specialist, career guidance platforms, continuous career guidance, career guidance counselor, career counselor, professional self-determination of high school pupils.

Вступ. У 2020 Всесвітній Економічний Форум у Давосі (WEF) у своєму звіті «Майбутнє професій» однією з найважливіших навичок для успішної кар'єри у світі, який швидко змінюється, визначає активне навчання та навчальні стратегії, аналітичне мислення та інноваційність. На думку WEF, саме ці навички дадуть можливість адаптуватись до мінливого світу, у якому, за їхніми підрахунками, до 2025 року 85 мільйонів робочих місць можуть бути заміщені внаслідок зміни розподілу праці між людьми та машинами. В той же час, можуть з'явитися 97 мільйонів нових ролей, які будуть більш пристосовані до нового розподілу праці між людьми, машинами та алгоритмами у 15 галузях економіки (EU4Skills, 2020).

За повідомленням Державного центру зайнятості, сьогодні 31 % безробітних — це молодь у віці до 35 років. Найбільша частка безробітних молодих осіб в Україні, 50 %, мають вищу освіту, 33 % — закінчили професійно-технічний навчальний заклад, а 17 % — загальноосві-

тню школу. За даними Державної служби статистики України⁴, у 2018 році в загальній кількості безробітних, які шукають роботу понад 12 місяців, молодь у віці 15–34 років становила близько 40 %. Останніми роками формується тенденція до збільшення кількості молоді, яка перебуває в статусі безробітних понад рік, деякі з них змушені перебувати в стані тривалого безробіття з самого початку трудової діяльності. У 2018 році серед випускників закладів вищої освіти (ЗВО), які отримували послуги державної служби зайнятості, 33 % здобували освіту в галузі соціальних наук, бізнесу та права, 13 % — за інженерними спеціальностями, 12 % — у галузі охорони здоров'я, 11 % — за напрямками гуманітарних наук та мистецтва⁵. Сьогодні 44 % випускників ЗВО працюють не за фахом, а 29 % випускників працюють за фахом, лише частково пов'язаним з отриманою спеціальністю⁶. Багато випускників шкіл витрачають час на здобуття освіти й опанування професій, за якими вони ніколи не будуть пра-

цювати, які не затребувані, не відповідають їхнім здібностям і не дають можливості подальшого професійного та часто й особистісного розвитку. Кошти, які спрямовує суспільство і батьки учнів на підготовку майбутніх фахівців, витрачаються марно (EU4Skills, 2020). Поряд з цим, ринок праці все гостріше відчуває потребу у кваліфікаціях, що здобуваються у закладах професійно-технічної освіти.

Такий стан є, у тому числі, прямим наслідком відсутності системної професійної орієнтації у освітньому процесі. Для підготовки цієї концепції було проведено експрес-дослідження шляхом онлайн-анкетування учнів, їхніх батьків, учителів та керівників закладів освіти, аби отримати думки стейкхолдерів щодо нинішнього стану організації профорієнтаційної роботи у школах⁷. Опитування показало, що сьогодні профорієнтація у школі функціонує як низка заходів, зазвичай не пов'язаних між собою. Вони стосуються ознайомлення з варіантами подальшого навчання та професійного розвитку: тестування інтересів та здібностей учнів, бесід з учителями та шкільними психологами, відвідування презентацій закладів освіти. Показово, що всі ці заходи не потребують безпосередньої активної залученості учнів, розвитку когнітивних та наскрізних умінь, творчого пошуку, а лише їх пасивної участі як глядачів або слухачів. Тому більшість таких заходів оцінюються як учнями, так і батьками більше як неефективні й такі, що не допомагають визначитися з напрямками навчання та варіантами професійного розвитку (EU4Skills, 2020).

Більшість опитаних випускників обирали можливі варіанти свого освітнього та професійного майбутнього за допомогою батьків, які допомагають аналізувати заклади освіти (факультети, умови вступу), збирати інформацію з рі-

зних джерел і ресурсів, переглядати рекрутингові сайти, щоб дослідити актуальний попит на професії, та забезпечують дітям додаткові гуртки, секції, репетиторів тощо. З огляду на те, що думка та профорієнтаційні поради батьків дуже впливають на вибір учнів, 94 % батьків хотіли б мати більше профорієнтаційної інформації щодо вибору майбутньої професії, освітньої траєкторії, розвитку кар'єри для своїх дітей. Як правило, учні випускних класів поза школою (за допомогою батьків або самостійно) в Інтернеті, через спілкування з найближчим оточенням шукають інформацію щодо подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності — дізнаються про заклади освіти, їхні програми й умови навчання, а також про ринок праці та можливі шляхи розвитку кар'єри (EU4Skills, 2020).

У статті ми намагалися представити сучасні можливості отримання послуг з профорієнтації та зосередити увагу на необхідності повернення до ініціативи підготовки радника з професійної орієнтації для закладів загальної середньої освіти, що була задекларована у матеріалах концепції профорієнтації Нової української школи. Стан профорієнтаційної роботи в Україні дещо відстає від світових стандартів та до цього часу немає чітко вираженого державного статусу. Між тим, у провідних країнах світу профорієнтація визнана не тільки законодавчо, але є важливою функцією соціальної політики держави. Тому, час вимагає прийняття кардинальних рішень відносно осучаснення та модернізації професійної орієнтації. Необхідно докласти максимум зусиль для формування та розвитку профорієнтаційної культури в суспільстві, створити умови для отримання належних профорієнтаційних послуг, сприяти, щоб цілеспрямоване професійне самовизначення стало для кожного усвідомленою необхідністю.

Мета дослідження полягає у актуалізації проблеми підготовки спеціалістів з професійної орієнтації (радників з професійної орієнтації) для закладів загальної середньої освіти Нової української школи.

Теоретичні основи та методи дослідження. Проблема профорієнтації старшокласників та їх професійного самовизначення завжди перебуває на перших щаблях актуальних потреб суспільства загалом та кожної конкретної особистості.

Багато українських та зарубіжних вчених на різних історичних етапах представляли шляхи вирішення вищезазначеної проблеми, зокрема наприкінці XIX та початку XX ст. Засновниками професійної орієнтації вважаються американський психолог Уільям Джеймс та його послідовники Джон Дьюї, Роберт Вудвортс та Едвард Лі Торндайк. Вчені визначили профорієнтацію як психологічно обґрунтовану систему заходів. У цей період в США та країнах Західної Європи з'явилися перші лабораторії та бюро профорієнтації. На початку XX ст. індустріальний прогрес спрямував інтереси психології на виробничу діяльність, значення надавалося професійному відбору на певні спеціальності.

У 30-60 XX ст. роках розвиток профорієнтаційні відбувався у тісному поєднанні з трудовим вихованням і навчанням, це відображено у працях А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, С. Т. Шацького, та інших педагогів.

З середини 80-х та до середини 90-х років профорієнтація забезпечувалася на рівні профорієнтаційних уроків в школі, розробкою яких займався Федоришин Борис Олексійович (1930, м. Одеса, Україна – 2007, м. Мисловиці, Польща); доктор педагогічних наук, професор, фундатор системи професійної орієнтації в Україні; організатор упровадження нових технологій на різ-

них етапах професійного самовизначення особистості. Разом з колективом розробив теорію і практичні підходи щодо побудови системи професійної орієнтації, які стали методичною базою роботи центрів професійної орієнтації; засновник української школи професійної орієнтації.

Федоришин Б. О. написав понад 200 наукових праць у галузі психології та педагогіки професійної орієнтації, зокрема монографії «Професійна консультація старшокласників», «Основи професіографії», «Система профінформаційної роботи зі старшокласниками», остання перекладена болгарською, чеською та польською мовами; розробив програму профінформаційної роботи з учнями 9-11 класів, акцентувавши увагу на виборі майбутньої професії з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей особистості.

Активною продовжувачкою ідей Бориса Федоришина була Неоніла Антонівна Побірченко, доктор психологічних наук, професор, завідувач відділу профорієнтації, авторка профорієнтаційного проекту. Проект «Вибір успішної професії» стартував за Наказами МОН України «Про впровадження наукового психолого-педагогічного проекту «Вибір успішної професії» від 28.07.2008 р. № 699 та ГУОН «Про експериментальне впровадження наукового психолого-педагогічного проекту «Вибір успішної професії» від 15.09.2008 р. №856.

Всеукраїнський науковий психолого-педагогічний проект зі створення професійно-орієнтованого навчального середовища з підготовки учнів до вибору успішної професії реалізовувався з 2008 по 2014 роки. У процесі роботи проекту було підготовлено та опубліковано програмне забезпечення профорієнтації в школі. Інноваційно-методичний ресурс складався з навчальних посібників, програм, зокрема програма «Людина і світ

професій» для учнів 8 класу (авт. Побірченко Н. А.); програма «Особистісна готовність учнівської молоді до вибору професій економіко-підприємницької сфери» для учнів 9 класу (авт. Побірченко Н. А.); програма «Людина і праця» для учнів 10 класу (авт. кол.: Побірченко Н. А., Сергеєнкова О. П., Форноляк І. В.); програма «Входження особистості в ринок праці» для учнів 11 класу (авт. Побірченко Н. А.); програма «Побудова кар'єри» для учнів 12 клас (авт. Побірченко Н. А.). Неоніла Антонівна переймалася ідеєю підготовки профконсультантів/профорієнтологів для закладів загальної середньої освіти, науковиця вважала, що вибір професії – це неперервний цілеспрямований процес, який бажано проводити за сприяння фахівця з профорієнтації.

У ході дослідження було використано наступні методи: метод критеріального аналізу – для окреслення проблем підготовки радників з професійної орієнтації для закладів загальної середньої освіти; метод систематизації – з метою вивчення українського досвіду організації підготовки радників з професійної орієнтації для закладів загальної середньої освіти, кар'єрних радників, спеціалістів з професійної орієнтації та ін.; прогностичний метод – для окреслення можливостей удосконалення змісту та організаційних засад підготовки майбутніх спеціалістів з професійної орієнтації для учнів закладів загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. З 2011 року співробітниками відділу психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України організовуються та проводяться щорічні Всеукраїнські психолого-педагогічні читання, присвячені пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича (Шевенко, А.М., 2020). Одним з на-

прямів роботи читань є радник з професійної орієнтації як інновація надання профорієнтаційних послуг здобувачам освіти. Поєднання в процесі проведення читань позицій досвідчених науковців з представниками практико-інноваційної діяльності дозволяє інтегрувати практичний досвід та матеріал сучасних наукових досліджень, активізувати профорієнтаційну діяльність в системі педагогічної освіти, забезпечити сучасним інструментарієм дослідження профорієнтаційного спрямування, створює підґрунтя для якісної підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних фахівців, зокрема як майбутніх спеціалістів з професійної орієнтації.

Наукові установи Національної академії педагогічних наук України продовжують роботу над методичним забезпеченням профорієнтації та цілеспрямованого професійного самовизначення особистості старшокласників. Співробітниками відділу психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України була внесена ініціатива до системи профорієнтації в контексті гуманітарного розвитку України (Шевенко, А.М., 2020).

Зокрема, зазначено, що система професійної орієнтації повинна відповідати потребам професійного самовизначення, професійної самореалізації та професійного розвитку особистості, що передбачено конституційними правами громадян України (Шевенко, А.М., 2021). Науковці наголошують на тому, що належне місце має зайняти науково-практична система профорієнтації, яка включає такі структурні елементи як профінформація, профдіагностика, профконсультація, профдобр, професіографія. До основних завдань професійної орієнтації було включено:

- Проведення моніторингу, аналіз і переоцінка всього напрацьованого і зафіксованого у методології, технології,

методиці професійної орієнтації різних категорій населення, зокрема, молоді за останні роки у вітчизняному і зарубіжному досвіді.

- Розроблення моделі професійної орієнтації різних категорій населення в умовах ринкових відносин, зокрема моделі орієнтації учнівської молоді на робітничі професії.

- Розроблення нових форм і методів профорієнтаційної роботи з різними категоріями населення, у тому числі й інноваційних засобів профорієнтації.

- Інформаційно-методичне забезпечення профорієнтаційних працівників, які займаються профорієнтаційною роботою комплексом спеціальної науково-методичної літератури, професіографічних матеріалів (особливо щодо професій, які актуальні на ринку праці), психодіагностичних методик, довідкових засобів на паперових та електронних носіях, що забезпечують реалізацію психологічного та вікового підходів до професійної орієнтації особистості.

- Розроблення механізму взаємодії, інтеграції й координації профорієнтаційної роботи різних суб'єктів профорієнтаційної діяльності.

- Розроблення навчально-методичних програм і посібників для підготовки та перепідготовки фахівців з профорієнтації.

- Розвиток кадрового ресурсу професійної орієнтації населення та професіоналізація профорієнтаційної діяльності. Проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень у сфері професійної орієнтації та забезпечення широкого впровадження їх результатів у практику.

- Створення системи управління якістю профорієнтаційних послуг з урахуванням міжнародного досвіду та розроблення сучасних стандартів і норм профорієнтаційної роботи. Залучення

всіх соціальних інститутів до профорієнтаційної роботи і забезпечення її організації та координації на державному рівні.

- Актуалізація проблеми фактичної відсутності професійної орієнтації молоді в сільській місцевості. За таких умов, негативні зміни в зайнятості сільської молоді поглиблюються, набувають стихійного характеру, призводять до соціальної напруженості, зрештою, до руйнування трудового потенціалу села.

- Аналіз та використання наявного досвіду інших країн у створенні та організації профорієнтаційної роботи в шкільній системі.

На сучасному етапі розвиток профорієнтаційних послуг реалізується у пропозиціях, що представлені в Інтернет просторі: профорієнтаційні платформи, освітні хаби, онлайн консультації, відео лекції тощо.

Представимо у ретроспективі інновацію впровадження спеціалістів з професійної орієнтації. Вперше в Україні почули про інститут кар'єрних радників завдяки Державній службі зайнятості. За її підтримки кар'єрний радник став інновацією сучасної профорієнтаційної роботи з безробітними. Впровадження нового проекту у службі зайнятості – єдиного куратора для безробітних, передбачено Постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 792 «Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу», що вступила в дію з 1 січня 2019 року. Відповідно до Постанови, фахівець, який виконує функції радника, буде надавати допомогу клієнту впродовж усього процесу пошуку роботи.

Кар'єрний радник – це співробітник служби зайнятості, який надає послуги особам, що шукають роботу, та безробітним, здійснює супровід таких осіб з ме-

тою їх якнайшвидшого працевлаштування. Інститут кар'єрного радника запроваджено задля того, щоб надавати громадянам послуги, спираючись на індивідуальний підхід, якого потребує кожен клієнт.

До функцій кар'єрного радника входить надання підтримки щодо:

- усвідомлення своїх сильних особистісних якостей;
- самостійного визначення наявних конкурентних переваг (здібностей, навичок тощо);
- складання індивідуального плану надання послуг або плану працевлаштування.

Кар'єрні радники спрямовують клієнтів самостійно здійснювати пошук роботи, готуватися до співбесіди та створювати сучасне резюме. Також кар'єрні радники підтримують клієнтів у прийнятті рішень, пов'язаних з кар'єрою, вони проводять консультування з розроблення довгострокового плану професійного зростання, мотивують долати психологічні труднощі та бар'єри. Кар'єрний радник спонукає людину до активного та відповідального ставлення до власного професійного майбутнього. Це відбувається завдяки проходженню низки тренінгів та вебінарів, які спрямовані на здобуття Soft Skills та інших дієвих інструментів щодо покращення та підвищення якості професійного життя.

Зважаючи на практику кар'єрних радників Державної служби зайнятості, виникла ідея щодо створення такої послуги в школах для учнів середніх та старших класів. Робота кар'єрного радника в школі дещо відрізняється від роботи кар'єрного радника служби зайнятості, бо має справу з молодими людьми, які спрямовані не на вибір конкретної роботи, а потребують поради щодо професійного навчання, продовження освіти у вищому навчальному закладі, отримання неформальної освіти тощо.

Така робота буде сприяти підвищенню навчальної мотивації підлітків та інтересу вивчення предметів, завдяки розумінню та усвідомленню значення навчальних предметів для майбутньої професійної самореалізації. Наприклад, знання математики буде необхідним для навчання та подальшої роботи в ІТ сфері, знання біології та фізики для опанування нанотехнологічними розробками, української та іноземних мов для роботи у сфері ЗМІ, журналістики, перекладацькій сферах, знання історії для створення соціологічних проєктів та політичних експертиз тощо.

Досить чітко значення радника з професійної орієнтації представлено в Концепції «Професійна орієнтація у Новій українській школі». У Концепції зазначається, що функціонал радника з професійної орієнтації може бути розподілений та виконуватися вчителями-предметниками, практичним психологом, соціальним педагогом, класним керівником, а також *окремим фахівцем-консультантом з питань професійної орієнтації*. Завданням спеціалістів з професійної орієнтації є комплексне фахове консультування здобувачів освіти щодо вибору та розвитку кар'єри, що допоможе учням сформувати індивідуальну освітню траєкторію для подальшого навчання та професійної самореалізації.

Функціонал радника з професійної орієнтації сьогодні виконує практичний психолог навчального закладу, профорієнтаційна робота включена до плану його роботи, який конкретизується у проведенні профорієнтаційних заходів, до яких можна віднести профінформацію, профдіагностику та профконсультацію здобувачів освіти. Здійснення профінформації підтримується сучасними розробками в галузі інформаційних технологій: віртуальні профекскурсії на підприємства та установи, робота

з сайтами навчальних закладів, можливість пошуку широкого кола інформації профорієнтаційного спрямування.

Значна кількість іншої планової роботи, яку має виконувати практичний психолог школи значно перешкоджає систематичній та глибокій профорієнтації. Зазвичай така робота відбувається ситуативно, вибірково, що дає підстави свідчити про деяку формальність профорієнтації не в плані якості надання послуги окремому учневі, а в плані реальних можливостей охопити всіх здобувачів освіти навчального закладу.

Звичайно, шкільний психолог має значне щоденне навантаження до якого додається і профорієнтація. Якісне та систематичне проведення профорієнтаційної роботи потребує від практичного психолога моніторингу нової інформації, що пов'язана з профорієнтацією, новітніми професіями, потребами ринку праці тощо. Тому і постало актуальне питання про підготовку спеціалістів/радників з професійної орієнтації для закладів загальної середньої освіти.

На ринку профорієнтаційних послуг існувало декілька масштабних проектів у яких школи України приймали участь, зокрема Всеукраїнський проект «Вибір успішної професії» та проект «Бесіди про кар'єру». В рамках проекту «Вибір успішної професії» велася систематична робота зі здобувачами освіти початкової, середньої та старшої школи, акцент робився саме на неперервній професійній орієнтації, як умові цілеспрямованого професійного самовизначення учнів. Ідеї та матеріали проекту на час його запровадження та реалізації носили інноваційний характер та торкнулися всіх складових профорієнтації

Проект «Бесіди про кар'єру» орієнтував учнів на конкретні сфери діяльності: банківську, юридичну, аграрну та сферу ІТ-технологій. Цей проект підкріплювався навчально-методичним супроводом, що містив методичний комплект

«Бесіди про кар'єру» – комплекс методичних рекомендацій, дидактичних матеріалів для педагогів і психологів, а також робочий зошит для проведення виховних бесід з учнями 5-10 класів на тему професійного самовизначення та планування кар'єри. Методичний комплект розроблено фахівцями Career Hub у Центрі «Розвиток КСВ» Саприкіною М.А., Воропай О.В. та Деркачем Т.Л. у 2018 році.

Самостійно молода людина має можливість зареєструватися та отримати профорієнтаційні послуги на інших альтернативних платформах, зокрема: платформа Державної служби зайнятості з профорієнтації та розвитку кар'єри; платформа Всеукраїнського проекту з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії».

На офіційному Інтернет-порталі Державної служби зайнятості України розміщено платформу з профорієнтації та розвитку кар'єри, де можна пройти профдіагностику, профконсультування, отримати рекомендації щодо опанування професіями та окремими навичками. Тести визначають загальні розумові здібності, аналітичні здібності, здатність до логічного мислення, стресостійкість та адаптивність, здатність до командної роботи, емоційний інтелект, сферу діяльності, яка підходить, комунікативні та організаторські здібності, схильність до підприємницької діяльності, орієнтацію на результат чи процес.

Платформа Державної служби зайнятості з профорієнтації та розвитку кар'єри створена з метою надання послуг з профорієнтації у дистанційному режимі. Зареєстрованому користувачеві надається можливість безкоштовно отримати послуги з профорієнтації у онлайн форматі без відвідування центру зайнятості та зробити власну профорієнтацію, якщо існує потреба у: виборі (зміні) професії; виборі майбутнього на-

пряму професійного навчання; визначенні схильності до підприємницької діяльності; оцінці власних здібностей та навичок (Soft Skills); саморозвитку. За бажанням можна звернутися за додатковою консультацією до фахівців державної служби зайнятості. Завдяки Платформі з профорієнтації та розвитку кар'єри можна безкоштовно продіагностувати власні схильності, здібності, краще зрозуміти свої професійні інтереси <http://profi.dcz.gov.ua/>

На платформі Всеукраїнського проекту з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії» можна безоплатно пройти профорієнтаційне тестування та визначити свою схильність до різних сфер професійної діяльності. Отримати індивідуальну консультацію кар'єрного радника. Контент платформи пропонує подивитися відео-лекції та пройти мультимедійні курси у форматі SCORM про тренди ринку праці в Україні та світі. Викладено онлайн-курс для розширення знань про світ професій, можливості здійснити самоаналіз власної особистості та зовнішньої ситуації, що впливає на професійне самовизначення та допомагає обрати професію. Надано можливість дізнатися більше про найпотужніші українські компанії та про різні професії від найкращих фахівців, відвідавши онлайн-екскурсії. Подивитись профорієнтаційний урок. На платформі зібрана та представлена найкорисніша інформація для здобувачів освіти та їх батьків <https://hryoutest.in.ua/>

Також у віртуальному просторі можна здійснювати профдіагностику учнів. За допомогою онлайн-діагностики здійснюється виявлення та оцінка рівня вираження інтересів, нахилів, якостей та здібностей особистості до певних професійних сфер та професій. Використання профдіагностичних методик сприяє найбільш точному вибору про-

фесії чи професійної сфери у відповідності до психологічних особистості опантанта та потреб ринку праці, Діагностичне дослідження запобігає основним помилкам щодо здійснення хибного професійного вибору. Зміст профдіагностичних методик дозволяє розширити уявлення досліджуваного про світ професій, виявити та оцінити рівень розвитку професійно значущих параметрів особистості, спрогнозувати подальше професійний розвиток та кар'єрне зростання.

На основі діагностичних даних проводиться профконсультація старшокласників, у процесі якої учень має можливість отримати розширене уявлення про свої можливості та перспективи у професійному плані. Попри всі пропозиції на ринку профорієнтаційних послуг не варто нехтувати ініціативою підготовки радника з професійної орієнтації для закладів загальної середньої освіти.

З метою підготовки радника з професійної орієнтації в закладах загальної середньої освіти та оптимізації його роботи, нами пропонується п'ятикомпонентна модель психологічної готовності фахівця з професійної орієнтації до роботи зі здобувачами освіти (Заєць, І. В., & Шевенко, А. М., 2022).

Когнітивно-прогностичний компонент проявляється у рівні теоретико-методологічної підготовки радника з профорієнтації; у вмінні за допомогою аналізу прогнозувати потенційні можливості здобувачів освіти щодо майбутньої професії чи професійної сфери; у здатності вибудовувати перспективу найближчого професійного плану та більш віддалених професійних цілей та цілей кар'єрного зростання.

Операційно-дійовий компонент вміщує рівні оволодіння навиками роботи радника з професійної орієнтації; вміння та готовність застосовувати набуті знання у практичній діяльності.

Мотиваційно-ціннісний компонент проявляється у позитивному ставленні

до роботи радника з професійної орієнтації; потреби у професійному саморозвитку та самовдосконаленні; у наявності стійкого професійного інтересу.

Емоційно-вольовий компонент проявляється в емоційній стійкості радника з професійної орієнтації, здатності відчувати емоційний стан іншої людини, розвинених вольових якостей: цілеспрямованість, активність, націленість на результат.

Перетворювально-розвиваючий компонент забезпечує здатність планувати, моделювати професійне майбутнє учнівської молоді; уміння активізувати потенційно сильні сторони здобувачів освіти; здатність спрямувати старшокласників до неперервної роботи над саморозвитком та самовдосконаленням.

За допомогою радника з професійної орієнтації школярі зможуть обирати університет та програму за якою будуть навчатися. Передбачається, що робота радника з професійної орієнтації буде починатися з шостого класу, систематично вбудовуючись в освітній процес навчального закладу. Можемо зазначити про профорієнтаційний психолого-педагогічний супровід учнівської молоді, який буде здійснювати радник з професійної орієнтації для ЗЗСО.

Переваги впровадження радників з професійної орієнтації у роботу українських шкіл: фахівець, який спеціалізується на допомозі старшокласникам у виборі професії; робота радника передбачає індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти; профорієнтаційний супровід учня, що спрямований на кінцевий результат – вступ до навчального закладу.

Висновки. Отже, зважаючи на гостру потребу сьогодення у якісних послугах з професійної орієнтації для здобувачів освіти, варто замислитися над підготовкою та введенням посади спеціаліста/радника з професійної орієнтації до закладів загальної середньої освіти. Як зазначено у Концепції внесення відповідних змін до наказу МОН «Про затвердження типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти» буде важливим інструментом для організації професійної орієнтації у школах. Правове підґрунтя для наявності такої посади у школі дозволить навчальним закладам та їхнім засновникам бути гнучкими у виборі формату професійної орієнтації.

Апелюючи до матеріалів концепції профорієнтації в НУШ «Професійна орієнтація у Новій українській школі», ми погоджуємося із пропозицією радника з профорієнтації, але наголошуємо на необхідності введення окремої штатної одиниці для здійснення профорієнтаційної роботи та якісного виконання зазначеного функціоналу, а також підготовки радника з професійної орієнтації для закладів загальної середньої у ЗВО.

Маємо зазначити, що спеціаліст з професійної орієнтації/радник з професійної орієнтації – це штатна одиниця закладу, яка має відповідний функціонал, планування та звітність своєї діяльності і буде вагомим складником психологічної служби закладу загальної середньої освіти. На нашу думку залишається актуальною ініціатива запровадження радника з професійної орієнтації для закладів загальної середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

Саприкіна, М.А., Воропай, О.В., & Деркач, Т.Л. (2018). *Бесіди про кар'єру: методичний комплект для педагогів і психологів при проведенні виховних бесід на тему професійного самовизначення та планування кар'єри з учнями 5-10 класів*. Career Hub, Центр «Розвиток КСВ». URL: <http://surl.li/ddpro>

- Заєць, І. В., & Шевенко, А. М. (2022). *Науково-практичне забезпечення профдіагностичної і профконсультативної діяльності: методичні рекомендації*. Київ. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733129>
- Наказ Міністерства освіти і науки України: Про впровадження наукового психолого-педагогічного проекту «Вибір успішної професії». № 699. (2008). URL: <http://surl.li/jlahc>
- Побірченко, Н. А. (2009). Профільна школа. Профорієнтація. Програми. Науковий світ.
- Постанова Кабінету Міністрів України: Про затвердження Порядку реєстрації, переєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу. № 792. (2018). *Офіційний вісник України*, 80, 210 (стаття 2662, код акту 91759/2018).
- EU4Skills. (2020). *Професійна орієнтація у Новій українській школі*. URL: <http://surl.li/bggig>
- Синявський, В. В., & Кобченко, В. В. (2007). Психотехнологія профконсультаційної бесіди. Профорієнтаційна робота психолога. *Шкільний Світ*, 67-87.
- Федоришин, Б.О. (1996). *Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації*. (Дис. д-ра пед. наук). Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України
- Шевенко, А.М. (2020). *Кар'єрний радник у закладах загальної середньої освіти: вебінар. ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України*. URL: <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/1984/>
- Шевенко, А.М. (2020а). Кар'єрний радник в школі: реалії та перспективи. *Профорієнтація: стан і перспективи розвитку: Х ювілейні Всеукраїнські психолого-педагогічні читання, присвячені пам'яті Бориса Олексійовича Федоришина* (с. 127-130). Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. URL: <http://surl.li/jlahu>
- Шевенко, А.М. (2021). Суперечності сучасної профорієнтації: чи потрібен кар'єрний радник ЗЗСО. *Профорієнтація: стан і перспективи розвитку: XI Всеукраїнські психолого-педагогічні читання, присвячені пам'яті Бориса Олексійовича Федоришина* (с. 143-148). Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. URL: <http://surl.li/jlaup>

REFERENCES

- Saprykina, M.A., Voropai, O.V., & Derkach, T.L. (2018). *Conversations about Career: a methodological kit for teachers and psychologists in conducting educational conversations on professional self-determination and career planning with students in grades 5-10*. Career Hub, Tsentr «Rozvytok KSV». URL: <http://surl.li/ddpro> [in Ukrainian].
- Zaiets, I. V., & Shevenko, A. M. (2022). *Scientific and practical support of vocational diagnostic and counselling activities: methodological recommendations*. Kyiv. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733129> [in Ukrainian].
- Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine: On the implementation of the scientific psychological and pedagogical project «Choosing a successful profession». № 699. (2008). <http://surl.li/jlahc> [in Ukrainian].
- Pobirchenko, N. A. (2009). Specialist school. Career guidance. Programmes. The scientific world [in Ukrainian].
- Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine: On Approval of the Procedure for Registration, Re-registration of the Unemployed and Keeping Records of Job Seekers. № 792. (2018). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, 80, 210 (stattia 2662, kod aktu 91759/2018). [in Ukrainian].
- EU4Skills. (2020). *Professional orientation at the New Ukrainian School*. URL: <http://surl.li/bggig> [in Ukrainian].
- Syniavskiy, V. V., & Kobchenko, V. V. (2007). Psychotechnology of vocational counselling conversation. Career guidance work of a psychologist. *Shkilnyi Svit*, 67-87 [in Ukrainian].
- Fedoryshyn, B.O. (1996). *Psychological and pedagogical foundations of vocational guidance*. (PhD). Instytut pedahohiky i psykhlohii profesiinoi osvity APN Ukrainy [in Ukrainian].

- Shevenko, A.M. (2020). *Career counsellor in general secondary education institutions: webinar*. Ivan Zyazyun Institute of Educational and Pedagogical Sciences of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. URL: <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/1984/> [in Ukrainian].
- Shevenko, A.M. (2020a). Career counsellor at school: realities and prospects. *Career guidance: the state and prospects of development: X anniversary All-Ukrainian psychological and pedagogical readings dedicated to the memory of Boris Alekseevich Fedorishin* (pp. 127-130). Kyiv: Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh imeni Ivana Ziaziuna NAPN Ukrainy. URL: <http://surl.li/jlauh> [in Ukrainian].
- Shevenko, A.M. (2021). Contradictions of modern career guidance: whether a career counsellor is needed in secondary schools. *Career guidance: state and prospects of development: XI All-Ukrainian psychological and pedagogical readings dedicated to the memory of Boris Alekseevich Fedorishin* (pp. 143-148). Kyiv: Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh imeni Ivana Ziaziuna NAPN Ukrainy. URL: <http://surl.li/jlaup> [in Ukrainian].

Про автора(-ів)

Алла Шевенко, кандидат психологічних наук, практичний психолог, молодший науковий співробітник відділу психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, член Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття».

Alla Shevenko, PhD in Psychology, Practical Psychologist, Junior Researcher at Department of Labor Psychology, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of NAES of Ukraine, UNESCO Chair Member on Lifelong Professional Education in the XXI Century.

Received: 03.05.2023
Accepted: 27.05.2023